

Lapsen ääni ja peruspalvelut –seminaari

7.4.2011 Hyvinkään Laureassa

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi

Päätösten lapsivaikutusten arviointi on tapa tarkastella lasten ja perheiden hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena, lapsia ja myös heidän perheitään kuunnellen ja osallistaen. Ajattelutavan moottorina on ollut YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus, jossa velvoitetaan päättäjiä hakemaan erilaisissa tilanteissa lapsen ja lasten kannalta parhaita ratkaisuja.

Lapsivaikutusten arvioinnissa selvitetään päättäjiä varten lapsen etua esimerkiksi kunnan kaikkien lasten, tietyllä alueella asuvien lasten tai muun erityisen lasten ryhmän näkökulmasta. Lapsen parasta ei voida saada selville ilman että ollaan kiinnostuneita lasten ja nuorten omasta mielipiteestä ja kokemuksista. Toki vanhemmat ovat tärkeitä tukihenkilöitä etenkin silloin, kun pienten lasten näkökulmia kartoitetaan.

Lapsen edun mukainen ratkaisu ei ole aina lapsen oman mielipiteen mukainen, mutta siitä lasten huolimatta näkemykset tulee aina selvittää sekä ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon. Lasten oman näkökulman selvittäminen antaa usein uutta tietoa siitä, mitkä asiat ylipäättään lasten kannalta ovat tilanteessa merkittäviä ja olennaisia. Palautteen antaminen lapsille ja nuorille on tärkeä osa lasten mielipiteiden selvittämisen prosessia. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsilla tarkoitetaan kaikkia alle 18-vuotiaita.

Lapsivaikutusten arviointi tulee Suomessa kirjata lainsäädäntöön

Päätösten lapsivaikutusten arviointi on 2000-luvun aikana edennyt pienin askelin suomalaiseen yhteiskuntaan. Lapsivaikutusten arvioinnin edistäminen on ollut 2000-luvulla yksittäisten lapsen oikeuksiin sitoutuneiden virkamiesten, poliitikkojen, tutkijoiden ja järjestöaktiivien varassa. Onneksi heitä on löytynyt niin valtion, kuntienkin kuin seurakuntienkin päätöksenteosta.

2010-luvulla on aika vakinaistaa lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi osaksi julkisten ja yhteisten päätösten valmistelua. Tähän tarvitaan velvoittavaa lainsäädäntöä mutta myös paljon koulutusta ja hyvien toimintamallien kokeilua ja levittämistä. Sitoumus tulee kirjata vaalien jälkeen työnsä

aloittavan hallituksen ohjelmaan. Lainsäädännöllä on tärkeä luoda rakenteita, jotka tukevat lapsiystävällisen yhteiskunnan edistämistä.

Tueksi kehittämistyölle on lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla julkaistu 8.4.2011 Kirsi **Alilan** tutkimusraportti ”*Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia*”. Julkaisu löytyy osoitteesta www.lapsiasia.fi/julkaisut.

Tutkimusraportissa käydään läpi muissa maissa sovellettuja malleja sekä kerrotaan esimerkkejä kotimaisesta paikallisesta ja valtakunnallisesta kehittämistyöstä. Tutkimus perustuu suomalaisille ja kansainvälisille toimijoille tehtyyn kyselyyn. Tutkimus antaa hyödyllisiä esimerkkejä lapsen oikeuksien soveltamisesta käytäntöön sekä lapsen edun arvioimisesta. Tutkimuksen tekemisen ovat rahoittaneet valtioneuvoston lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelma sekä Alli Paasikiven säätiö.

Miksi juuri lapsivaikutusten arviointia?

Päätätjä voi jäädä miettimään, miksi päätöksiä pitäisi tarkastella juuri lasten ja lapsen edun näkökulmasta? Eivätkö kaikkien ihmisten näkökulmat ja edut ole yhtä tärkeitä? Minkä muiden ihmisryhmien etua on tarpeen arvioida?

YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomen eduskunta on vuonna 1991 ratifioinut, on solmittu turvaamaan lasten erityisiä etuja, koska lapset ovat haavoittuvia ja turvattomia ja usein aikuisen ”armoilla”. Periaate on ollut YK-päätöksenteossa voimassa jo pitkään ennen lapsen oikeuksien sopimusta. Jo vuoden 1959 lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan että ”lapsi ruumiillisen ja henkisen kypsyttömyytensä vuoksi tarvitsee erityistä suojelua ja huolenpitoa siihen luettuna asianmukainen hoito sekä ennen syntymää että sen jälkeen”.

Lasten näkökulmat tarvitsevat erityistä selvittämistä myös siksi, että he eivät ole äänestäjiä ja siten suoraan edustettuna päätöksenteossa. Vanhemmat ovat tärkeitä lasten asioiden viestinviejä mutta lasten oman arjen näkökulma ei ole sama asia kuin vanhempien mielipide.

Päätösten lapsivaikutusten ennakointi vaatii päättäjältä aikaa ja vaivaa. Mutta asiaa voi miettiä myös siltä kannalta, mitä hyötyä ja iloa on lapsen edun arvioimisesta ja siihen liittyvästä lasten omien mielipiteiden selvittämisestä. Kun lasten omia näkemyksiä selvitetään ja niistä ollaan

kiinnostuneita, lapset kokevat, että heitä arvostetaan. Mukana oleminen ja kuulluksi tuleminen kiinnittää yhteisöön. Lasten osallistuminen aktivoi myös vanhempia. Lasten suojelun ja hyvien palveluiden järjestämisen tavoitteet onnistuvat paremmin, kun tiedämme mitä lapset itse ajattelevat asioista. Aikuiset osaavat tehdä parempia päätöksiä silloin kun lasten omasta näkökulmasta ollaan selvillä.

Lapsivaikutusten ennakointi tuo avoimuutta ja läpinäkyvyyttä päätöksentekoon

Lapsivaikutusten arviointi on yksi näkökulma päätösten ns. ”ihmisvaikutusten arviointiin”. Pitkään on jo selvitetty päätösten ympäristövaikutuksia ja taloudelliset vaikutukset ovat aina päättäjien mielessä. Onpa vaadittu selvitettäväksi päätösten yritysvaikutuksiakin. Lapsen edun arviointi voi olla tienraivaajana ja esimerkin näyttäjänä myös muiden erityisryhmien näkökulmille.

Päätösten arviointi tietoisesti lapsen edun kannalta tuo avoimuutta ja läpinäkyvyyttä päätöksentekoon ja sen valmisteluun. Se edistää näin hyvää hallintoa. Voipa sitä pitää myös nykyisin paljon korostetun asiakkaan ja käyttäjän näkökulman vahvistumisena.

Lapsen edun arviointi on jatkuvaa vuorovaikutusta lapsen kanssa, lapsen näkökulman arvostamista, aikuisen vastuun ja velvollisuuksien muistamista, parhaan mahdollisen asiantuntemuksen hyödyntämistä sekä tinkimätöntä lapsen ihmisoikeuksiin sitoutumista. Lasten asiat eivät ole yksinomaan aikuisten huolenaiheita vaan useimmiten iloisia ja aikuisille uutta opettavia.

Hyödyllisiä linkkejä

Kirsi Alila: Lapsivaikutusten arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011: 7. www.lapsiasia.fi/julkaisut

Heinämäki, Liisa ja Kauppinen, Tapani: Lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä. Työväline kunnille lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen sekä palveluiden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin (2010) THL-

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/c1f41be0-cbc2-4955-9a78-bc0d91b459cf>

Sirpa Taskinen: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Opas. Stakes. (2006)

http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=97173&name=DLFE-8048.pdf